

The book cover features a dark blue background with three overlapping circles. The top circle is a light, warm orange, containing the author's name. The middle circle is a darker, muted blue, containing the word 'román'. The bottom circle is a very dark blue, containing the title. The circles overlap in a way that creates a sense of depth and layering.

Marek Torčík

román

Rozložíš paměť

Rozložíš paměť'

Vyšlo také v tištěné verzi

**Pa
se
ka**

Marek Torčík

Rozložíš paměť' – e-kniha

Copyright © Paseka, 2023

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

Rozložíš paměť

Paseka

Marek Torčík

Rozložíš paměť

Vydáno s laskavou podporou
Ministerstva kultury České republiky

ROZLOŽÍŠ PAMĚŤ
Copyright © Marek Torčík, 2023

ISBN tištěné knihy 978-80-7637-399-0
ISBN ePUB: 978-80-7637-492-8
ISBN MOBI: 978-80-7637-493-5
ISBN ePDF: 978-80-7637-494-2

„Koho to alespoň jednou nenapadlo:
jsem monstrum, nebo jen tohle všechno
znamená být člověkem?“

- Clarice Lispector

0.

Ve 3:37 tě probudí telefon.

Matčin hlas je tichý, přesto jasně slyšíš každou slabiku.

„Marečku, děda umřel.“

Nezachytíš v té větě nic zvláštního, nic naléhavého, a tak se nestihneš dostatečně rychle probudit. Matka telefon položí, aniž stihneš cokoliv říct. Posadíš se, promneš si oči.

Tma na stěnách působí chvíli jednotně, postupně v ní ale objevuješ místa narušená pokroucenými zlatými pruhy světla z ulice. Skvrny, kam se ti nedaří zaostřit.

Napadne tě, že jsi o některých věcech zatím nikomu neřekl.

Tak třeba – v osmé třídě tě ze schodů neshodil Filip. Spadl jsi z vlastní hlouposti, a když ses probral, chtěl jsi využít situace. Kupodivu vše prošlo poměrně snadno. Jen o pár týdnů později sedíš v ředitelně nové školy a posloucháš prošedivělého muže s jiskrou v očích. Vykřikuje: „Tady u nás já žádnou šikanu nestrpím, to teda ne!“

Dostal jsi druhou šanci, alespoň podle matky.

„Snaž se moc nevyčuhovat, ano?“ domlouvá ti, zatímco spolu procházíte chodbou k učebně. Byl jsi odhodlaný zapadnout. Nebýt jiný, před nikým nemluvit o věcech, co se ti honí hlavou. Nedat najevo, kým jsi. Naučil ses pečlivě hlídat každý krok, nekroutit zbytečně pánví a na ostatní příliš dlouho nezírat. Než vejdeš do místnosti, odkašleš si, vyzkoušíš nový, hlubší hlas a od té doby tě uvnitř nikdo nepozná. Sklápíš hlavu pokaždé, když se kluci začínají bavit o holkách. Předstíráš, směješ se s nimi, a o něco později si po vzoru ostatních na tapetu svého telefonu nastavíš nahou ženu.

Ve skutečnosti se na ni nedokážeš ani podívat. Zato si pamatuješ, jak ti o pár dní později děda vytrhl telefon z ruky. Tehdy jste za ním byli na návštěvě v kroměřížské léčebně, natáhl se, po telefonu chňapl a málem vypadl z lůžka. Dlouho si displej prohlížel, uznale pokyvoval.

Proč jsi o tom nikomu neřekl?

Děda umřel, jenže čas běží dál. Čas teče, v proudech světla z ulice hledáš nějakou vzpomínku, něco, co tě dokáže vzít zpátky. Ve tmě je slyšet dech dalšího těla, Jakub ze spaní zamručí, přetočí se na druhý bok, je noc, ale městem pořád zaznívá spousta zvuků. Otevřeným oknem k tobě doléhá hluk aut, skupinka mužů na ulici křičí cestou ze zavřené hospody. Občas zachytíš útržky

cizích slov, smích. Nemáš pocit, že bys v tomhle dokázal cítit smutek. Chvíli čekáš na nějakou změnu, sedíš s mírně nakloněnou hlavou, prsty nepřítomně poklepáváš na displej mobilu.

To, co chybí v tvém okolí, nenacházíš ani uvnitř sebe. Namísto smutku nahmatáváš tichý prostor beze slov. Přijde ti trochu zvláštní, že si najednou nedokážeš vybavit dědovu tvář a místo jeho skutečné podoby vidíš jen obličje ze starých fotografií.

Jestě jednou si ho zkusíš vybavit. Nezůstalo po něm vůbec nic.

Vytočíš mámino číslo, uvědomíš si totiž – ani ses nezeptal, jak na tom je.

Telefon zvedne rychle, málem ho nestačíš přiložit k uchu.

„Měla sem k němu ráno jet.“

Přístroj její hlas vypouští do šera v místnosti, ten se odráží od stěn a slabě se k tobě prostorem vrací zpět.

„Mám tady pro něho připravenou tašku, mám všecko, co si poručil.“

Jiné věci si přitom pamatuješ docela dobře. Jiné tváře, pocity. Jiné příběhy.

Snad je to tím, že jsi dědův příběh převzal právě po matce. Tvé vlastní vzpomínky zůstávají odsunuté na pozadí, jako postavy mimo děj. Postavy, co svou roli zdánlivě dohrály a teď vyčkávají zavřené v pokojích ztracených v paměti. Tím dědou, kterého znáš – znal jsi –, se stal díky ní.

Poslední roky života strávil až na výjimky v psychiatrické léčebně. Jednoho dne se prostě pomátl, začal vidět věci, které nikdo jiný neviděl. Doktoři z kroměřížské léčebny to přičítali jeho nemoci, nadměře alkoholu a cigaret. *A taky ty plíce.* Zničené, rozleptané dehtem. Už dál nedokázaly udržovat paměť a ta se spolu s ním začala rozpadat.

Matka na něj často vzpomínala. Už jako malému ti vyprávěla, co znamenalo s někým takovým vyrůstat, co s dědou udělal alkohol, kolikrát s babičkou hodiny trpělivě čekaly usazené před hospodou, jen aby za ním nemusely dovnitř.

Končila většinou u jedné konkrétní noci. U té, která všechno změnila. Vracela se k ní vždy stejně otřesená a zmatená, jako by měl každý návrat otvírat další cestu, dveře k dosud zavřeným pokojům, a ona pochopila něco, co jí dřív uniklo.

Tvá první vzpomínka na dědu je zahalená do zvláštního oparu, někdy máš pocit, že sis ji musel vymyslet. Nebylo ti ani pět, stáli jste nahoře nad hotelem Jana, pozorovali Bečvu vyliitou z koryta přes školní hřiště až k parkovišti. Držel ses dědy za ruku, zatímco pod vámi zpěněná hnědá voda olizovala fasády paneláků. Děda vše mlčky sledoval, pak najednou ukázal vzhůru na kroužící hejno na nebi a pronesl: „Vidíš je? Sou zmatení, protože nemají kam přistát. Normálně jim lítání nad vodou problém nedělá. Na to sou moc mazaní, dokážou se vrátit rok co rok na úplně stejné místo.“ Zíral jsi na něj s otevřenou pusou a hltal každé slovo. „Jen si představ takovou vlaštovku, najednou je pod ní všecko jinak. To víš, příroda jim sice zařídila vlastní kompas, úplně maličko kovu tadyhle v zobáku, díky tomu lítají obří dálky klidně aji poslepu. Pro přistání ale pořád potřebujou vidět.“ Prst přesune na černou šmouhu, která v pravidelných intervalech slétávala dolů a vydávala táhlý, zoufalý skřek. „Támhle, koukej. To se určitě snaží najít místo, kam sou zvyklí přistávat.“

Nasucho polkneš. Dozvuk téhle vzpomínky dnes vnímáš jinak, ostřeji. Víš docela jistě, že ani jednoho z vás tehdy nenapadlo – všechno, co řekl, platí stejně tak o lidech; také my se stále snažíme vracet sami k sobě, zpátky na místa, která už dávno nejsou stejná.

Je ti deset. Kromě kvanta rozečtených knih a toho, že se s nikým moc nebavíš, na tobě není nic divného. To samé ovšem nemůžeš říct o Mariánovi, chlapci, který k vám do třídy přišel v polovině školního roku. Marián byl tichý, nosil podivně zúžené džíny, měl delší tmavé vlasy. Vlastně sis ho tehdy poprvé ztotožnil s popisem profesora Snapea. *S mastnými černými vlasy, hákovitým nosem a nažloutlou pletí.* Jenomže místo nažloutlé pleti měl tmavou kůži posetou drobnými bílými fleky. Sedával s překříženýma nohama a čas ve škole trávil věčně sám. Zvláště voněl, jeho protáhlý krk vypadal z dálky tvé lavice jako holčičí. Právě na Mariána se v té době upírala pozornost celé třídy. Ostatní kluci mu pravidelně sypali obsah koše do aktovky, v tělocviku do něj naschvál naráželi. Později v šatně sis všiml podlitin po celém jeho těle. Byl to buzík a bukvice a chodil jak namrdanej kačer a byl černá pička. „Horší než náká holka,“ křičeli na něj o přestávce, zatímco učitelé odcházeli do kabinetu nebo spíš předstírali, že nic neslyší. Stejná slova jsi kolem sebe rozhozoval i ty a doufal přitom, že si nikdo nevšimne tvých překřížených nohou, tvých pohledů na zpocená těla v šatnách. Ještě sis totiž pamatoval. Ještě jsi věděl, jaké to je, stát na druhé straně. Donedávna jsi byl terčem podobných slov ty sám. Sám jsi byl *buzík*. Šprt. A spoustu dalších věcí. I ty ses vracel domů s utrženým popruhem u aktovky, s poničeným trikem.

Uvnitř té vzpomínky sedíš v lavici a nepřítomně zíráš z okna. Marián se vrací od tabule, kde ho učitelka možná až příliš dlouho zkoušela. Silná vůně aviváže z jeho oblečení ti pořád visí v paměti. Už téměř dosedá, když mu Filip v lavici za ním podtrhne židli. Čas se nezastaví. Čas zrychlí, Marián vyhodí rukama do vzduchu a hlavou narazí o hranu lavice. Dutou ránu následuje

rachot židle. Přidušené žuchnutí. Ticho. Všechno se odehrálo rychleji, než tvůj mozek dokázal zpracovat. Pamatuješ si spíš sled zvuků než samotný pohyb. Spíš než reakci ostatních – ka-luž krve vytékající z chlapcova těla. Z křehkého těla neodpovídajícího normě stejně jako tvé vlastní.

Stydíš se za sebe; jsou tu obrazy, k nimž se vracíš jen nerad, jen když je kolem ticho a tma a ty nemáš na výběr. Uvědomoval sis už tehdy, jak těsně se tě celá věc dotýká?

Děda s oblibou prohlašoval, jak to jediné, co kdy Hitler udělal správně, byli cigáni a buzíci v koncentráku. V jeho světě neexistoval žádný dopad slov na těla, na která mířil, vždy šlo jen o to, že si konečně mohl dovolit nahlas vyslovit *pravdu*. „Máme tu kurva nějakou svobodu, ne?“ řval rozčíleně na televizi, jakmile se mu něco nelíbilo; jen co se někdo ohradil. Nevnímal bolest způsobenou výrazem, dopad srovnatelný s ránou do hlavy. Slova přece nedokážou znemožnit život, nastřádat otoky v paměti. „To sou jen blbé kecy,“ říkala máma, ale uklidňovala tím hlavně sebe. Děda si ani jednou nepropojil to, co říká, s pěstí v obličejí vlastního vnuka.

Dnes už víš, že stejně snadno, jako se slovo může stát zbraní, dokáže násilí nahradit jazyk. Pěst je často jen věta srozumitelná každému.

Mariána tehdy odvezli a celá třída zůstala v šoku. Nikdo nepromluvil, neodvážil se pohnout z místa. Už další den ale pokračoval běžným tempem. Ani ses nezastavil nad prázdnou lavicí, předstíral jsi, že neslyšíš křik z ředitelny, kde chtěla chlapcova matka vysvětlit, co se přesně stalo.

Pár měsíců po tom ti Filip – nějakým zázrakem se z toho dokázal vykrotit – v tělocviku vyrazil dech. To už byl Marián zpátky, vrátil se, všichni kolem něj zpočátku chodili po špičkách,

a Filip zuřil. Vaše třídní ho naschvál posadila do lavice k Mariánovi, „musíte se naučit jeden druhého respektovat,“ přikázala a dál se o tom odmítala bavit. Nashromážděný hněv a frustraci z nudy potřeboval Filip vypustit jinde. Tehdy jste měli skákat do dálky, přišla řada na tebe, rozběhl ses, počítal kroky, ještě tři, ještě dva, napřáhl jsi ruce – a těsně před odrazem ti Filip podkopl nohy. Krev z prokousnutého rtu měla stejnou barvu jako ta čerstvě uložená v paměti. Bylo jí míň, její pachutí ti přesto dodnes vibruje tělem.

Pamatuješ si na léto, kdy se to celé zlomilo. Na tmou za oknem cizího bytu, na pád chvíli předtím; na to, jak spolu některé věci souvisí, i když to sám nemusíš vidět. Všechno je propojené. I dědův záchvat a mámin rozzlobený, nešťastný obličej. Pamatuješ si dny předtím i dny potom a znovu tě napadne: Jsou věci, o kterých jsi zatím nikomu neřekl.

Nikdy jsi nevěřil příběhům, co spoléhají jen na jeden úhel pohledu. Kdybych se tě ještě včera zeptal, odpověděl bys, že ze vzpomínek na dědu nic kloudného nevzejde – je zkrátka až moc věcí, o kterých nemáš tušení. Je toho tolik, co si nepamatuješ. Ne všechno se navíc týká jeho. Chybějící vzpomínky, mezery v paměti. Co když je ale odpověď jinde? Co když je klíč právě v mezerách, stačí do nich vkládat nesouvisející obrazy a ukázat, že i zdánlivě cizí příběhy jsou spolu propletené.

To tvá matka z dědy znovu udělala člověka. Z celé rodiny byla jen ona ochotná se o něj postarat. Pochopit, že se lidé mohou změnit. Dát mu druhou šanci. Stejnou, jakou jsi tehdy dostal i ty, jakou jsi tolikrát dostal i ty a jakou ještě tolikrát za život dostaneš. Obětovala pro vás dva kus ze sebe a ty doteď nedokážeš pochopit proč.

Ráno se probudíš unavený a zmatený, v hlavě máš jedinou otázku, jedinou větu. Už si nevzpomínáš, kde jsi ji četl. *Kým jsem ale sám pro sebe, že na to musím vzpomínat a vracet se k tomu tak často?* Otevřeš oči a prostor před tebou je bílá stěna – pevná, bez stínů, chybí jí rozměry a hloubka. Zavřeš oči. *Něčím jiným než tímhle*, odpovíš potichu a znovu je otevřeš. Zvuky z ulice se už teď rozrážejí o okenní tabule. Někde pod tebou ubíhá město – auta pořád zastavují na křižovatkách, pořád tramvaje a zvuk semaforu. Jeho střídavý rytmus narušuje dusot tvého srdce; něco, s čím máš problém od malička, stahy svalů jsou najednou nepravidelné, interval mezi údery se prodlužuje. Jakub ti říká, abys s tím zašel k doktorovi.

V noci zůstává semafor tichý, přesto jeho zvuk v paměti pokračuje dál.

Na stolku nahmatáš telefon a zavoláš mámě. V mezerách za slovy je slyšet hluk na dílně.

„Domů mě pustí až odpoledne,“ zašeptá a v hlase jí trochu přeskochí.

Matčinu tvář si vybavit dokážeš. Většinu života ji děda trápil, na své dětství vzpomínala v dobrém jen výjimečně.

„Stejně ještě musím něco dodělat, já přece vím, že se kvůli němu svět nezastaví.“

Posadíš se, rozsvítíš lampičku, i když venku je už světlo. Jazyk, kterým myslíš, ti takhle brzy nepřipomíná onen neklidný, nebezpečný nástroj. Něco, čím zvládneš rozdávat rány, natož pak něco, čím bys popsal pocit, že děda zmizel a ty nedokážeš říct, kým pro tebe byl, jako občas nedokážeš vyjádřit ani to, kdo jsi ty, popsat přítomnost dalšího těla vedle tebe, teplo z podivné jistoty, že tu tělo ještě nějakou dobu bude.

Výdech, nádech, praskání v roštu postele.

Tahle jistota se přelévá do obrazů, do zvuků okolí. Podobně jako když tempo semaforu ovlivňuje tvůj srdeční rytmus nebo když pravidelnost výkřiků z ulice přerušuje tok tvých myšlenek. Jestliže to, co nedokážeš vyslovit, dokážeš jen naznačit, vytušit v zákrytu slov – je vůbec možné vyjádřit jednu věc tak, aby se nejevila jiná, rozdrobená na několik neúplných částí?

Rozhlédneš se po pokoji, aby ses o tom přesvědčil. Aby ses přiblížil pravdě. Jenže jen vyvoláš další sérii vzpomínek. Přichází náhle, nesouvisle, některé mají s dědou co dělat jen matně, jiné vůbec nic.

Je ti pět a otec tě vzal na šlapadla na Plumlovské přehradě. Celou scénu vidíš zdálky, stojíš na břehu a sleduješ svou dětskou verzi ujíždět po vodě.

Ty-dítě hypnotizuje pohledem obřího žraloka svěšeného ze střechy půjčovny. Dvě postavy odjíždí ve tmě po nehybné ploše vody doprostřed přehrady. Ty-dítě sleduje mizet žraloka, zatímco obrazy v hlavě produkují další žraloky. Plují pod hladinou a s každým záchvěvem šlapadla si ty-dítě představuje jejich tlamy narážet do trupu. Otec napřáhne paži, aby ukázal na siluetu opodál stojícího zámku, ze záěstí mu vystřelí hodinky. Jejich trajektorie vede přímo pod ztemnělou hladinu, do říše smyšlených žraloků, kde za několik kilometrů zapadnou v písčité dno. Scéna, kdy Srdce oceánu rozvíří mořskou sedimentu. Stříh na obličej Rose, stříh na archeologický tým, stříh na otce, který s fanatickým výrazem svléká triko a se slovy *zůstaň tady* skáče do vody.

Když se otec vynořil, hodinky u sebe neměl. Matka ti to vyprávěla tolikrát, že si už nevybavuješ, jak se to celé stalo, a možná proto vzpomínku nedokážeš vidět vlastníma očima. Její verze se postupem času stala předlohou ke skutečné události a ty

efektivně přestáváš rozeznávat mezi příběhem matky a původním stavem věci.

Často se k téhle scéně vracíš. Vzpomínáš na paniku, vnímáš záchvěvy vzteku proplouvající tělem i po tak dlouhé době. Zdálo se ti, že je táta pod vodou hodiny. Uběhly dny, celá staletí, představoval sis nejrůznější scénáře: žralok s mužskou nohou v tlamě; tátova nehybná tvář klesající do temnoty. Otec se ale dokázal z hlubin vydrásat zpátky na šlapadlo, kde tě našel s fialovým obličejem plným vzteku a slz.

Zvláštní na téhle vzpomínce je, kolik různých verzí existuje. Jsi jediný, kdo si vybavuje žraloka na střeše půjčovny; jediný, kdo stál na šlapadle uprostřed vodní masy a doléhala na něj všechna tíha dětského světa. Otec zase odmítá existenci hodin, místo nich se vrhá za telefonem, peněženkou, čímkoliv, co mu v ten moment přijde jako podstatnější komodita pro život člověka. Není si jistý, jestli to bylo šlapadlo nebo malá loďka. A možná že máma, která přebrala vše z druhé ruky, je nakonec opravdu nejbližší původní verzi. Její vyprávění zůstává omleté jedině tokem času, vytržené z paměti, protože pro ni se celá věc nikdy skutečně nestala.

Co jiného jsou vzpomínky než právě příběhy. Připomínám ti je v domnění, že patří stejnému člověku, kterým jsi kdysi byl. Sprádáš je v síť, sedíš na nich, jako by to byly právě ony, co tě drží nad vodou. Ve skutečnosti se však s každým vyprávěním přetvářejí v něco jiného, vzdáleného.

Pár měsíců po scéně na šlapadle další útržek: Jste s tátou v hotelu, kde dřív pracoval. Zatímco se koukáš na Cartoon Network, táta je ve sprše. Tenhle program doma nemáte, a tak od obrazovky nemůžeš odtrhnout oči. V místnosti cosi hrozně páchne. Táta vyjde z koupelny, křičíš na něj, že tu něco strašně

smrdí, ať si laskavě znovu umyje nohy. Vzpomínáš si, že pak musel někam odejít a ty ses koukal dál, dokud obraz nepřešel do statického zrnění. Hranice téhle vzpomínky ale nejsou o nic reálnější než průnik všech dalších uložených verzí – znáš ji spíš jako text, který si nahlas přednášíš, měníš jednotlivé scény, menší i větší detaily podle toho, komu je vyprávíš.

Hned se ti vybaví další: Stojíte s tátou u umyvadla, ty na stoličce, on nohama pevně na zemi. Oba máte na tvářích bílou pěnu, kterou holicími strojky po dlouhých pásech stahujete dolů. Ten tvůj sice nemá břitvu, to ti ale nebrání opakovat pečlivé pohyby po muži vedle sebe. Jakmile skončíte, pěnu spláchnete do umyvadla, táta ti obličej otre do ručníku. Holicí strojek pak odloží vedle svého do kalíšku, celý rituál tě naplňuje štěstím.

Problém nastane, když přetočíš čas o několik let napřed a v hromádce fotek, které si tvé úzkostné já bere s sebou při stěhování na vysokou, najdeš věrně zachycenou scénu u umyvadla.

Ať už prý fotka ukazuje cokoliv, to, co vidíš, je vzpomínka.

Pokusíš se teď určit dobu, kdy fotku někdo – nejspíš máma – pořídil, a už si nevzpomeneš na nic víc. Co k ní vedlo? Nanejvýš tak znovu cítíš pohyby plastu po hladké tváři, pěnu v umyvadle nařaděnou vodou. Vlhkost vysráženou na zrcadle.

Ta fotka se nějak stala předlohou skutečnosti, šablonou pro falešnou vzpomínku. Poprvé jsi ji viděl, když jsi byl o něco starší, někdo ti ji musel ukázat, nebo ses vkradl do skříně a tajně vynesl stohy alb do svého pokoje. Nepamatuješ si to všechno špatně? Pokřiveně? Možná má pravdu tvůj otec, spojil sis několik vzpomínek dohromady. Výsledek nikomu jinému nedává smysl.

Ještě předtím než ses odstěhoval do Prahy, dostudoval a konečně zahodil všechno, co tě pojilo jak s místem, kde jsi vyrůstal, tak

s vlastní rodinou, myslel sis, že s matkou nemáte nic společného. *Nemáme si co říct.* Tu větu přealuješ na jazyku, vyvoláváš ji jako zaklínadlo, aby ses odtrhl. Od bolesti, pryč od studu, od všeho, z čeho máš dodnes strach.

Zvedneš se, shrábneš triko z podlahy, přetáhneš ho přes hlavu. V kuchyni postavíš na kávu, a zatímco čekáš, až do konvice odkape dost alespoň na hrnek, sedíš na dřevěné latce u okna a opíráš se o stěnu. Před sebou vidíš dvůr, rozsáhlý vnitroblok členěný do mřížky zahrad a vybetonovaných ploch parkovišť. Je odsud vidět na špičky věží kostela a především na další a další okna.

Když jsi byl malý, představovalo pro tebe každé okno, každý odraz v něm, dokonce třeba odraz tvého okna v okně budovy naproti, novou možnost, kudy utéct pryč. Nahlížet dovnitř znamenalo nahlížet do cizích životů a alespoň na chvíli nemyslet jen na ten svůj. Dnes už víš, že pokud se podíváš dostatečně zblízka, někde uvnitř každého příběhu a každého okna najdeš vždy zkreslený a pokroucený odraz sebe sama. Myslíš si, že se tě něco netýká, a zpoza skla k tobě přitom vždy vystupuje alespoň tvůj stín.

Pamatuješ si, jak v letní den roku 2007 dědu z bytu v nejvyšším patře přerovské ubytovny poprvé odvezla sanitka a tys hleděl z okna v cizí ztemnělé kuchyni a v odraze světla z pouličních lamp sis prohlížel vlastní tvář. Ani tě nenapadlo, že události předchozích týdnů vedly právě k tomuhle místu a že zvuky, co se odrážely od stěn a putovaly k tobě otevřeným oknem a řadou otevřených dveří, by s sebou mohly nést něco víc než jen zvuk.

I.

Máma ti o těch několika dnech v létě roku 2007 vyprávěla hned dvakrát.

Poprvé spustila roztřepaným, rozhněvaným hlasem v kuchyni ve starém bytě na Dvořákově ulici, seděla zpříma, v pozoru na hraně staré lavice, ze které se drolilo léty vyšisované čalounění. Naštvaná, protože jsi tam pro ni nebyl, naštvaná kvůli spoustě dalších věcí.

Podruhé si vzpomněla docela nedávno; přijel jsi domů na Vánoce, jednu z mála příležitostí, kdy se ještě odvážila pít. Ze sklepa přinesla láhev vína – tu nejspíš před časem dostala

v práci –, postavila ji doprostřed stolu obklopeného podobnými lavicemi v podobném bytě ve stejné ulici, jen kousek od místa, kde jsi vyrostl. Na váš starý byt bylo z téhle nové kuchyně dokonce i vidět, v dnes už cizích oknech občas za sklem probleskl stín. Ten večer před tebe položila úplně jinou verzi. Poslouchal jsi její hlas, stejně pevný, jako by slova předčítala z předem sepsaného textu, a díky nim do sebe všechno konečně zapadlo.

Obě verze začaly naprosto stejně – popisem prostoru. Takového, kde se pohybuje každý den. Osm hodin plus pauza na oběd. Každý den ty samé, odosobněné, čisté plochy – podlaha, strop, čtyři stěny. Místo, kde umělé světlo nepřipouští existenci stínů, vše vytvaruje do ostře řezaných hran.

Pořád si dokáže vybavit den, kdy tam vstoupila poprvé. To jsi byl ještě malý, a ona se na začátku bála, nevěděla, co dělat, nemohla se soustředit.

„Máš štěstí,“ přesvědčovali ji ostatní. „Dano, buď ráda, že pro tebe vůbec našli místo.“

Přesto první dva měsíce nemohla spát. Aby vše zvládla, napínala poslední zbytky sil, ráno tě nechávala doma s babičkou a vracela se odpoledne celá sedřená, polámaná, toužila rovnou zalézt do postele, stočit se do klubíčka a spát zase až do rána. Jenže pak přišlo to, čemu říkala druhá směna, druhé kolo. Přišel čas uvařit, uklidit v pokoji, pověsit prádlo. Den pro ni končil většinou až po deváté, kdy jsi konečně usnul a ona se svalila na pohovku v babiččině pokoji, neschopná myslet na cokoliv mimo nekonečnou řadu dalších podobných dnů.

Dodnes se diví, jak to mohla zvládnout. Sama s malým dítětem, sama splácet dluhy, co nadělal Pavel, tvůj otec, než od vás utekl. Veškerou energii soustředila na jedinou věc – přežít do

další výplaty. Den za dnem odškrtyvala v kalendáři, jako by na tom závisel její život. A on dost možná i závisel. „Bylo to, jako bysem skákala jednou nohou na okraji propasti,“ popisovala tehdy u stolu a prsty předvedla chůzi na hraně desky. Zoufale se snažila udržet rovnováhu, udělala krok zpět a zjistila, že je pádu ještě o kus blíž. „Já z toho nechcu dělat kovbojku, ale fakt sem každou chvíli čekala, až tam s tebou spadnu, až mě to strhne.“

Často přemýšlíš nad tím, proč druhým tak blahosklonně říkáme, aby se odrazili ode dna. Jako by dno představovalo jistotu, o kterou se dá zapřít. Jenže ten, kdo se dna skutečně dotkne, nikdy nezapomene na ohromnou tíhu, co ho tlačí k zemi, na pocit masy vody nad sebou. Máma se z toho sice dokázala vymanit, odrazila se a vystoupala až na povrch, zatím ji ale proud odnesl příliš daleko od břehu. Kdyby vám tehdy babička nenabídla pokoj u sebe v bytě, „nebudu si ani představovat, kde bysme skončili“.

Ten prostor tě odjakživa fascinoval. Místo, kam ona vchází každý den: pohled po jednolitéch stěnách sklouzne, kromě nekonečných řad regálů se nemá za co zachytit, a tak pokračuje bezradně po místnosti, po dokonalé, vyčištěné ploše, dokud se nezarazí o obří nerezový stůl, na něm rozdělané kusy. Kovové pláty a tubusy vytvářejí bludiště odrazů, optické hranoly namířené v různých úhlech jeden na druhý. Vlevo počítač s otevřeným programem. Kdysi u něj měla postavenou tvou fotku: malé dítě ve vytahaném triku, na hlavě naraženou vybledlou čepici. Teď už na stole nesmí být nic. Předpisy zakazují jakékoliv vychýlení od optimální čistoty, požadují odosobněnou, prázdnou pracovní plochu. Na sobě nemůže mít nic jiného než bílou kombinézu, chodidla zabalená do návleků, hlavu schovanou pod

kuklou, na očích ochranné brýle. Vše pevně utažené, utěsněné, na kůži jsou ještě večer vidět obtisknuté rýhy.

V podobných prostorech tráví většinu života. Tobě se zdá, že jsou jen slepou skvrnou, ničím víc než kulisou většího příběhu. Přitom právě v téhle skvrně cítí člověk tělem prostupovat i ty nejmenší proměny. Okolní čistota jen zdůrazňuje, jak zbytečné je odporovat toku času. Tělo se v něm nezastaví, neustále roste, vše se v něm mění, nové buňky nahrazují starší. Ráno se tělo vzbudí pokaždé trochu jiné, trochu cizí. Použité součástky hází za sebe, zbytečná kvanta opotřebovaného materiálu trousí po místnosti v drobných zrnkách prachu. Ten ale do čistých prostor nepatří. Ani jediná šupinka kůže, jediná řasa vyřazená z funkce, se nesmí dostat do kontaktu se systémem čoček rozprostřeným na stole. Každý kubík vzduchu prochází sadou filtrů – dokonce i matčin dech je nevítanou přítěží. Snadno rozvíří částice, jeho vlhkost ohrožuje tenkou ochrannou vrstvou čoček. Přesto v tom prostoru tráví každý den. Všechno rytmické opakování nádechů, výdechů, tepů a stahů těla probíhá neúspěšně, nikoho tu nezajímá její únava, tabulky s výkonem ji bez ustání pohánějí dál, určují tempo, pokud pracuje rychle, může si být jistá, že se brzy navýší i počet kusů, které musí odbavit. Stačí splnit normu a příště se od ní očekává dvakrát tolik.

Továrna je její svět, opakuje často a ty víš, že se v tom snaží utvrdit především sebe samu. Už na učilišti sem s celou třídou chodívala na praxi. Ve výrobní hale ji v šestnácti naučili brousit tubusy, čistit optiku, justovat hotové kusy přesně podle potřeby.

Na tu školu ji zapsala babička. Věděla, že jí pak v továrně snáz sežene místo, a máma stejně neměla nejmenší představu, co jiného by chtěla dělat.

„Radši sem tehdy stála u soustruhu než před tabulí. Si to představ, ve škole po tobě třídní pořád šmatá nebo si z tebe pro změnu dělá prdel ta kráva češtinářka.“

I kdyby se chtěla učit, na školu stejně nezbyl čas. V září, v prvním ročníku, babička konečně sebrala odvalu a jednou večer od dědy utekla. Mluvila o tom už delší dobu, všichni to trochu čekali, dokonce i děda se vracel domů v čím dál zoufalejším stavu, večer ho nacházeli v různých stádiích rozkladu. A pak skutečně odešla. „Úplně vybouchla, se vším křápla, popadla bráchu a ségru a prostě zdrhla pryč.“ Matka ale zůstala, někdo se o něj musel postarat, a proto po škole rovnou nastoupila do továrny.

Je to její rodina. Než odešla na mateřskou, potkávaly se s babičkou na chodbách, chodily spolu na oběd a o přestávkách kouřily jen pár metrů od sebe, každá ve vlastním hloučku přátel. Nezná téměř nikoho, kdo by v továrně alespoň chvíli nepracoval.

Každý den se znovu přizpůsobuje umělému prostředí. Po pár minutách přestává filtrovaný vzduch páchnout technikou, oči přivyknou modrému světlu a sluch postupně ignoruje věčný hukot klimatizace. Tělo provádí mechanické úkony. Zvedne ruku, ohne, položí ruku. Palec přizpůsobí konkrétnímu nástroji, utáhne šroub, přenastaví polohu jedné části, aby do ní rukou zasadila část druhou. Skrz vyčištěné čočky pouští soustředěné paprsky, procházejí sérií předem vyměřených bodů, bludištěm sestaveným s odchylkou na setiny vteřiny. Asférické čočky střídají konkávní zrcadla, zrcadla hranoly a ty zase přechází v mechanické části. Celý přístroj je připojený k počítači, skrz který matka sleduje odchylky. Vady vznikají jedině lidskou rukou.